

สภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้า ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

Received: March 26, 2024, Revised: June 10, 2024, Accepted: June 20, 2024

สาปینه เปาะโซ๊ะ¹

อับดุลรอญิง สือแต้²

บทคัดย่อ

จุดประสงค์ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. การดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลาม 2. สภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ 3. แนวทางการพัฒนาระบบการดูแลเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีการศึกษา การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ นำเสนอข้อมูลแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์และเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารจาก อัลกุรอาน อัลหะดีษ ทศนะของอุลมา รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยผู้ดูแลเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสงขลา (4 อำเภอได้แก่ จะนะ เทพา นาทวี และสะบ้าย้อย) โดยใช้วิธีการเจาะจง

ผลการศึกษา 1. หลักการอิสลามส่งเสริมให้มุสลิมในการช่วยเหลือต่อเด็กกำพร้า และส่วนหนึ่งมาจากการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลาม ได้แก่ 1) การดูแลจัดการทรัพย์สินของเด็กกำพร้า 2) การเลี้ยงดูและมอบความรักแก่เด็กกำพร้าในรูปแบบครอบครัวอุปถัมภ์ 3) การส่งเสริมการศึกษาทั้งด้านศาสนาและด้านการประกอบอาชีพแก่เด็กกำพร้า และ 4) การปกป้องและรักษาสิทธิของเด็กกำพร้า 2. สภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีดังนี้ 1) สถานที่เลี้ยงดูเด็กกำพร้าบางพื้นที่ยังขาดบุคลากร 2) งบประมาณและค่าใช้จ่าย 3) ขาดบุคลากรในการอบรม เพิ่มทักษะ วิชาความรู้ทั้งศาสนาและสามัญ และ 4) ขาดการเอาใจใส่ของผู้นำในพื้นที่และการสนับสนุนจากภาครัฐ 3. แนวทางการพัฒนาระบบการดูแลเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีดังนี้ 1) การจัดหาครอบครัวอุปการะ 2) การจัด

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

อีเมล: sapinahpohsoh@gmail.com

² Ph.D (ตะวันออกกลางศึกษา) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาตะวันออกกลางศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อีเมล: suetair@gmail.com

กิจกรรมเพื่อสร้างกระบวนการทางความคิด 3) การสนับสนุนให้แสดงออกอย่างถูกต้องวิธี 4) การส่งเสริมด้านการศึกษา และ 5) การประเมินด้านจิตวิทยาในแต่ละด้านเพื่อเป็นแนวทางได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การนำผลวิจัยไปใช้ สามารถนำผลการวิจัยไปใช้แนวทางในการพัฒนาระบบการดูแลเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ตรงตามเป้าหมายและเกิดประโยชน์สูงสุด

คำสำคัญ การดูแล, เด็กกำพร้า, วิธีอิสลาม, ภาคใต้

Conditions, Problems and Solutions of the Islamic Way of Orphan Care System in the Southern Border Provinces Orphanages

Received: March 26, 2024, Revised: June 10, 2024, Accepted: June 20, 2024

Sapinah Pohsoh ¹

Abdulroning Suetair ²

Abstract

Objectives: The objectives of this research are 1) to study caring for orphans according to the Islamic way 2) to study conditions and problems of caring for orphans according to the Islamic way in orphanages in the southern border provinces and 3) to study guidelines for developing the caring system for orphans in the southern border provinces.

Methodology: This research is qualitative research presenting data descriptively and analytically, and collecting document data from al-Quran, al-Hadith, and views of Muslim scholars including related research. The study uses interviews with those concerned consisting of orphan caretakers in the southern border provinces, namely Pattani, Yala, Narathiwat, and Songkhla (4 districts include: Cana Thepha Nathwi and Sabayai) by using a purposive selection method.

Research findings: 1. Islamic principles encourage Muslims to take an interest in and provide assistance to orphans, and a part of taking care of orphans according to the Islamic way includes; 1) taking care of the management of orphans' property, 2) caring for and giving love to orphans in the form of foster families, 3) promoting both religious and vocational education for orphans, and 4) protecting and preserving the rights of orphans. 2. The conditions

¹ Ph.D (Candidate) Islamic and Muslim Studies. Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus. Email: sapinahpohsoh@gmail.com

² Ph.D (Middle East Study) Assistant Professor, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus. Email: suetair@gmail.com

and problems of caring for orphans in orphanages in the southern border provinces include 1) lack of personnel in some areas, 2) budget and expenses, 3) lack of personnel in training religious knowledge and general education, and 4) lack of attention from leaders of areas and government support. 3. Guidelines for developing the caring system for orphans in the southern border provinces are as follows; 1) recruiting adoptive families, 2) organizing activities to create thinking processes, 3) supporting self-expression in the right way, 4) promoting education, and 5) conducting psychological assessment in each area to provide effective guidelines of the system.

Contribution: The research results can be used as guidelines for developing the orphan care system in the southern border provinces to meet the goals and achieve maximum benefit.

Keywords: Care, Orphans, Islamic Way, Southern Provinces, Thailand.

บทนำ

อิสลามเป็นศาสนาที่ทำให้เกียรติในคุณค่าของความเป็นมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กกำพร้าที่ประสบกับชะตากรรมทั้งในกรณีที่เป็นมารดา หรือทั้งสองได้เสียชีวิตในขณะที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ซึ่งเด็กเหล่านี้จำเป็นต้องมีผู้ดูแลเอาใจใส่ ทั้งในด้านชีวิตความเป็นอยู่ การศึกษา สุขภาพ รวมถึงสิทธิต่าง ๆ ที่จะได้รับด้วยความชอบธรรม ดังนั้นจึงมีบทบัญญัติในอัลกุรอาน¹ และอัลหะดีษ² เพื่อเป็นแนวทางในการดูแลและช่วยเหลือต่อกลุ่มคนเหล่านี้ (Aisyah Kara, 2022) ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ ۖ قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ

(البقرة: ๒๒๐)

ความว่า “และพวกเขาจะถามเจ้าเกี่ยวกับบรรดาเด็กกำพร้า จงกล่าวเถิด (มุหัมมัด) ว่าการแก้ไขปรับปรุงใด ๆ ให้แก่พวกเขานั้น เป็นสิ่งที่ดียิ่ง”

(อัลบะกอเราะฮ์: 220)

อายะฮ์นี้ชี้ชัดว่าได้มีข้อบัญญัติและคำตักเตือนเกี่ยวกับการรักษาสีตของเด็กกำพร้าอยู่ก่อนแล้ว เช่น คำเตือนที่ว่า บรรดาผู้ที่ยกยอกทรัพย์สินของเด็กกำพร้า นั่นคือผู้ที่กินไฟนรกไว้ในท้อง ทำให้มุสลิมเกิดความเกรงกลัวจนถึงกับผู้ดูแลเด็กกำพร้าได้ทำอาหารแยกไว้สำหรับเด็กกำพร้าโดยเฉพาะ แต่ถึงแม้กระนั้นก็ตามพวกเขายังเกรงกลัวอีกว่าส่วนหนึ่งส่วนใดของทรัพย์สินของเด็กกำพร้าจะปะปนกับทรัพย์สินของพวกเขาและพวกเขาจะได้รับความโกรธกริ้วจากอัลลอฮ์ ﷻ นั่นคือเหตุผลที่ว่าทำไมพวกเขาจึงได้ขอให้ ท่านนบี ﷺ กำหนดขอบเขตความสัมพันธ์ของพวกเขาเกี่ยวกับเด็กกำพร้า ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงได้ถูกกำชับให้ปฏิบัติต่อเด็กกำพร้าด้วยความจริงใจและรักษาผลประโยชน์ของเด็กกำพร้าไว้มากที่สุด (Al-Maududi, 2012) ดังนั้น คำอธิบายข้างต้นเป็นสิ่งที่ยืนยันอย่างชัดเจนถึงการปกป้องสิทธิต่าง ๆ และเป็นแนวทางหนึ่งในการช่วยเหลือ ดูแล และแก้ปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับเด็กกำพร้าไว้อย่างครบถ้วน ทั้งในเรื่องทรัพย์สิน ชีวิตความเป็นอยู่ รวมถึงผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่คนเหล่านี้จะได้รับ

สำหรับจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสงขลา (4 อำเภอ ได้แก่ จะนะ เทพา นาทวี และสะบ้าย้อย) ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา จำนวนเหตุการณ์ความไม่สงบภายในจังหวัด

¹ อัลกุรอาน คือ คัมภีร์สำคัญสูงสุดของชาวมุสลิมซึ่งรวบรวมคำตรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ประทานให้แก่มนุษยชาติผ่านนบีมุหัมมัด ﷺ ตั้งแต่ได้รับการแต่งตั้งเป็นเราะสุล เมื่อมีอายุได้ 40 ปี จนกระทั่งท่านเสียชีวิตเมื่ออายุได้ 63 ปี (บรรจง บินกาชัน, 2547: 18)

² อัลฮะดีษ คือ คำพูด การกระทำ การยอมรับ มารยาทและชีวประวัติทุกอิริยาบถตามธรรมชาติของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ก่อนได้รับการแต่งตั้งหรือหลังจากได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนบี (อับดุลเลาะห์ การ์นา, 2551: 90)

ชายแดนใต้ โดยในปี พ.ศ. 2555 ได้เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบถึง 1,850 ครั้ง แต่ในปี พ.ศ. 2565 เหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้น 158 ครั้ง (กษิต์เดช คำพูน, 2565: 2) ดังนั้นปัญหาดังกล่าวก่อให้เกิดความสูญเสียอย่างมากมาย เป็นเหตุให้มีเด็กกำพร้าเพิ่มขึ้น และปัญหาที่ตามมาคือการดูแลและอุปการะเด็กเหล่านี้ ซึ่งบางรายได้รับการดูแลจากเครือญาติเป็นอย่างดี และบางรายก็ถูกทอดทิ้งไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ จนกระทั่งถูกส่งมายัง สถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในพื้นที่

ดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ในบทความนี้จะนำเสนอเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนใต้ โดยผู้วิจัยนำหลักคำสอนจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ ทศนะของนักวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นหลักฐาน รวมถึงผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เพื่อนำผลจากการศึกษามาใช้ให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น และเป็นแนวทางให้แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้สนใจต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลาม
2. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาระบบการดูแลเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีการศึกษา

1. ขอบเขตของการวิจัย การวิจัยในครั้งนี้มีขอบเขตเนื้อหาและพื้นที่ในการวิจัยเฉพาะจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสงขลา (จะนะ เทพา นาทวี และสะบ้าย้อย) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งใช้แนวทางกระบวนการวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Description Research) โดยศึกษาเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนใต้โดยยึดหลักการจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ ทศนะของนักปราชญ์มุสลิม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)

1.2 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาสภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนใต้ โดยศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) มีทั้งหมด 60 คน (จังหวัดละ 15 คน) ได้แก่ ผู้นำมุสลิม 5 คน ผู้ดูแลเด็กกำพร้าในสถานเลี้ยงดู 5 คน เด็กกำพร้ามุสลิมในสถาน

เลี้ยงดู 3 คน และนักวิชาการจากหน่วยงาน/องค์กร 2 คน โดยกำหนดดำเนินการในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสงขลา (4 อำเภอได้แก่ จะนะ เทพา นาหวี และสะบ้าย้อย) ซึ่งคัดเลือกโดยใช้วิธีการเจาะจง

2. วิธีดำเนินการวิจัย เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นกระบวนการวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Description Research) รายละเอียดของระเบียบวิธีการวิจัย ดังนี้

2.1 สถานที่ที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตพื้นที่การวิจัยเฉพาะสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสงขลา (4 อำเภอได้แก่ จะนะ เทพา นาหวี และสะบ้าย้อย)

2.2 รูปแบบและขั้นตอนการวิจัย

การศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) โดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และวรรณคดีของนักปราชญ์มุสลิม รวมถึงตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล (Indept-interview)

2.3 บุคคลผู้ให้ข้อมูล ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) มีทั้งหมด 60 คน (จังหวัดละ 15 คน) ได้แก่ ผู้นำมุสลิม ผู้ดูแลเด็กกำพร้าในสถานเลี้ยงดู เด็กกำพร้าในสถานเลี้ยงดู และนักวิชาการจากหน่วยงาน/องค์กร

2.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การเก็บข้อมูล ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือโดยใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิดที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาจากการวิเคราะห์เอกสารทางวิชาการ สัมภาษณ์แบบเจาะจง (Indept- Interview) กับกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง ตามตามหัวข้อที่กำหนด (Close-Ended) โดยใช้คำถามปลายเปิด (Open-Ended) แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล จัดแยกประเด็นเนื้อหาข้อมูล วิเคราะห์ปัจจัยสำคัญ ตีความข้อมูล สรุปข้อมูลที่ได้ และอภิปรายผล เพื่อสร้างข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษา

ผลการวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ผู้วิจัยขอสรุปใน 3 ด้านดังต่อไปนี้

1. การดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลาม

ในหลักคำสอนของศาสนาอิสลามนั้นได้บัญญัติเกี่ยวกับเด็กกำพร้าไว้หลายประการ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการปกป้องและคุ้มครองสิทธิของเด็กกำพร้าและเป็นแนวทางให้มุสลิมได้นำมาปฏิบัติด้วยความเป็นธรรม มีความเมตตาเกื้อกูลต่อกลุ่มคนเหล่านี้ ดังนั้นส่วนหนึ่งจากแนวทางในการดูแลเด็กกำพร้า (Nurul Chomaria, 2014: 50) ผู้วิจัยขอสรุปและนำเสนอต่อไปนี้

1.1 การดูแลจัดการทรัพย์สินของเด็กกำพร้า

เด็กกำพร้าจำเป็นต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ และควรให้ได้รับความอบอุ่นเหมือนกับเด็กทั่วไป และการเติมเต็มช่วยเหลือเด็กกำพร้าจึงมีข้อบัญญัติไว้ในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานในการปกป้องสิทธิของเด็กกำพร้า เพราะการจากไปของบิดามารดาของแต่ละครอบครัวนั้นย่อมมีความแตกต่างกันในด้านฐานะทรัพย์สินที่จะตกทอดเป็นมรดกสู่บุตรของตน ดังนั้นอิสลามมีข้อห้ามในการกินทรัพย์สินเด็กกำพร้าเพื่อเป็นการปกป้องและรักษาสิทธิของกลุ่มคนเหล่านี้ด้วยความเป็นธรรม อีกทั้งการดูแลจัดการทรัพย์สิน ของเด็กกำพร้าจำเป็นต้องจัดการอย่างพิถีพิถันและรอบคอบ (Hamid, R. 2017: 110) อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿وَلَا تَقْرُبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ ۖ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ ۚ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا﴾

(الإسراء: ๓๔)

ความว่า “และพวกเจ้าอย่าเข้าใกล้ทรัพย์สินของเด็กกำพร้า เว้นแต่โดยวิธีที่ดียิ่ง จนกว่าเขาจะบรรลุนิติภาวะ และจงให้ครบตามสัญญา (เพราะ) แท้จริงสัญญานั้นจะถูกสอบสวน”

(อัลอิสเราะฮ์: อายะฮ์ที่ 34)

หนังสืออัตตัฟฮีรอัลกรุบีย ได้อธิบายอายะฮ์นี้ว่า อัลลอฮ์ ﷻ ทรงห้ามการกินทรัพย์สินของเด็กกำพร้า กล่าวคือ ขอบเขตของเด็กกำพร้านี้หมายถึงจนกว่าเขาจะบรรลุนิติภาวะ มีความเข้มแข็ง มีความรู้ ความเข้าใจ มีวุฒิภาวะและสามารถแยกแยะผิดถูกได้ และท่านมุญาฮิด รั ได้อธิบายประโยคที่ว่า “และอย่าเข้าใกล้ทรัพย์สินของเด็กกำพร้า เว้นแต่ในทางที่ดีกว่า” นั้นหมายถึง การซื้อขายทรัพย์สินของเด็กกำพร้า และอย่าซื้อหรือยืมจากทรัพย์สินนั้นจนกว่าเด็กกำพร้าจะบรรลุนิติภาวะ (Al-Qurthubiy, 2006) นี่เป็นคำสอนที่บ่งบอกถึงความเป็นธรรม กล่าวคือ เมื่ออิสลามได้ถูกสถาปนาขึ้นได้มีการเอาวิธีการทางกฎหมายและ การบริหารมาใช้เพื่อรักษาสิทธิของเด็กกำพร้า หลักการนี้ได้ถูกขยายครอบคลุมถึงกรณีของพลเมืองที่ไม่สามารถป้องกันสิทธิของตนเอง และคำสั่งใช้ที่ว่าจงปฏิบัติตามสัญญาให้ครบถ้วนนั้น มิได้มีเจตนาเป็นเพียง คำสอนทางศีลธรรมสำหรับบุคคลเท่านั้น คำสั่งใช้นี้ได้กลายเป็นหลักสำคัญสำหรับการดำเนินกิจการทั้งภายในและภายนอกโดยประชาคมมุสลิมและผู้นำอิสลาม (Al-Maududi, 2012)

จากคำอธิบายข้างต้นผู้วิจัยพอสรุปได้ว่า การดูแลจัดการทรัพย์สินของเด็กกำพร้าจำเป็นต้องรักษาสิทธิและจัดการด้วยความถูกต้องตามบทบัญญัติของอัลลอฮ์ ห้ามละเมิด หรือสับเปลี่ยนหรือฉ้อโกงทรัพย์สินนั้น ซึ่งผู้ที่รับผิดชอบดูแลเด็กกำพร้าจะต้องรักษาผลประโยชน์ให้มากที่สุดด้วยความเที่ยงธรรม

1.2 การเลี้ยงดูและมอบความรักแก่เด็กกำพร้าในรูปแบบครอบครัวอุปถัมภ์

การมอบความรักและความเมตตาให้แก่เด็กกำพร้าถือเป็นการปฏิบัติคุณงามความดีที่สูงส่ง เพราะเด็กกำพร้าเป็นผู้ที่มีเกียรติในทัศนะของอัลลอฮ์ ﷻ และเป็นที่รักยิ่งของนบี ﷺ ด้วยเหตุนี้ จึงมีหลักฐานมากมายที่ส่งเสริมให้มีความเอ็นดูและช่วยเหลือเด็กกำพร้า (Aisyah Kara, 2022) ดังที่มีรายงานจากอับูฮุรไรเราะฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

كَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لِعَمَلِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ وَأَشَارَ مَالِكٌ بِالسَّبَابَةِ وَالْوُسْطَى

(رواه مسلم، 1900: 2983)

ความว่า “ผู้อุปการะเด็กกำพร้า ทั้งที่เป็นเด็กของเขาเอง หรือของผู้อื่น
ฉันกับเขาจะเหมือนกันอย่างนี้ในสวรรค์ และผู้รายงาน ได้ชูนิ้วชี้และ
นิ้วกลาง”

(รายงานโดยมุสลิม, 1955: 2983)

อัลหะดีษข้างต้นบ่งบอกถึงรางวัลอันยิ่งใหญ่แห่งสวรรค์และความใกล้ชิดต่อท่านนบี ﷺ สำหรับผู้ที่ให้การอุปการะเลี้ยงดูเด็กกำพร้าทั้งการมอบความรัก ความเอ็นดู ความเมตตา ดูแลเอาใจใส่ และอบรมให้การศึกษาแก่พวกเขา ดังที่กล่าวมานั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่าสามารถนำคำสอนบทนี้มาใช้ในการส่งเสริมและสนับสนุนอุปการะเด็กกำพร้าในรูปแบบครอบครัวอุปถัมภ์เพื่อเป็นการเกื้อกูล ช่วยเหลือเด็กกำพร้าที่ยากไร้ ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้เป็นการสนองตอบเจตนารมณ์ของนบี ﷺ และเป็นการช่วยเหลือสังคมเป็นอย่างมาก

1.3 การส่งเสริมการศึกษาทั้งด้านศาสนาและด้านการประกอบอาชีพแก่เด็กกำพร้า

การศึกษานับเป็นกุญแจไขที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กกำพร้าจำเป็นต้องได้รับการดูแลและส่งเสริมทางการศึกษาเพื่อสามารถดำรงตนเทียบเท่ากับบุคคลอื่นในสังคมและมีอาชีพที่มั่นคงในอนาคต ดังนั้นการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาและการบูรณาการไปใช้กับชีวิตจริงนั้นถือเป็นประเด็นหลักที่ผู้ดูแลต้องดำเนินการแก่เด็กกำพร้าอย่างจริงจัง จนกระทั่งเขาสามารถดูแลตนเองได้ (อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง, เกษตรชัย และหิหม, 2564) มีรายงานจากอับูสะอีด อัลคุดรีรีย์ ﷺ ได้กล่าวว่า ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

(طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ)

(رواه ابن ماجة، ١٩٩٧ : ٢٢٤)

ความว่า “การแสวงหาวิชาความรู้เป็นสิ่งจำเป็นแก่มุสลิมทุกคน”

(รายงานโดย อิบน์มาญะฮฺ, 1997 : 224)

จากอัลหะดีษนี้ผู้วิจัยพอสรุปได้ว่า การแสวงหาความรู้เป็นสิ่งจำเป็นแก่มุสลิม รวมถึงเด็กกำพร้าทุกคน จะต้องได้รับการดูแลและส่งเสริมทางด้านการศึกษา เพื่อให้เด็กเหล่านี้ได้ใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณค่า มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและสามารถนำความรู้มาใช้ในการดำเนินชีวิตทั้งในด้านการประกอบศาสนกิจ ดำรงตนให้มีคุณธรรมจริยธรรมที่ดั่งงามในสังคม และนำมาใช้ในการประกอบอาชีพที่ตนถนัดได้

1.4 การปกป้องและรักษาสีทธิของเด็กกำพร้า

หลักคำสอนของศาสนาอิสลามนั้นให้ความสำคัญต่อการเอาใจใส่ดูแลเด็กกำพร้าเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น การปกป้องและรักษาสีทธิของเด็กกำพร้าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ที่ได้รับผิดชอบและดูแลกลุ่มคนเหล่านี้ ต้องปฏิบัติด้วยวิธีการที่ถูกต้องทั้งด้านการให้ความปลอดภัย การมีทัศนคติที่ดี การให้ความเมตตา ชื่นชมและให้เกียรติต่อพวกเขา ทั้งหมดนี้ถือเป็นวิธีแห่งอิสลาม และจำเป็นต้องรักษาสีทธิของเด็กกำพร้าทั้งในด้านทรัพย์สินมรดก สีทธิในเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์จากเงินกองกลางของรัฐอิสลาม (Nurul Chomaria, 2014) ตัวอย่างเช่น สังคมและรัฐอิสลามจำเป็นต้องส่งเสริมและรักษาสีทธิทุกประการของเด็กกำพร้า แม้แต่ทรัพย์สินเชลยศึกที่ยึดมาได้จากการสงคราม ก็จำเป็นต้องนำส่วนหนึ่งไปมอบให้กับเด็กกำพร้า ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ

(الأنفال: ٤١)

ความว่า “และพึงรู้เถิดว่า แท้จริงสิ่งใดที่พวกเจ้าได้มาจากการทำศึกนั้นแน่นอนหนึ่งในห้าของมันเป็นของอัลลอฮ์ และเป็นของเราะสูล และเป็นของญาติที่ใกล้ชิด และบรรดาเด็กกำพร้า ...”

(อัลอันฟาล: 41)

หนังสือตัฟฮีมุลกุรอานได้อรรถาธิบายอายะฮ์ข้างต้นว่า การแบ่งทรัพย์สินที่ได้จากสงครามนั้นภายหลังจากเสร็จสิ้นจากการต่อสู้ จะต้องนำเอาทรัพย์สินทั้งหมดมาให้แก่ผู้นำของตนโดยไม่ยกยอกหรือซ่อนสิ่งหนึ่งสิ่งใดไว้ ซึ่ง 1 ใน 5 ของทรัพย์สินดังกล่าวจะต้องถูกนำมาจัดสรรให้แก่ผู้ที่มีสิทธิ และหนึ่งในนั้นคือเด็กกำพร้า

ส่วน 4 ใน 5 ของทรัพย์สินที่เหลือจะถูกแบ่งปันให้กับบรรดาผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำสงคราม (Al-Maududi, 2012)

จากที่กล่าวมานั้นผู้วิจัยขอสรุปว่า การปกป้องสิทธิของเด็กกำพร้าที่ครอบคลุมไปถึงการแบ่งผลประโยชน์จากทรัพย์สินกองกลาง โดยที่เด็กกลุ่มนี้ได้รับสิทธิพิเศษต่าง ๆ มากมายนั้นแสดงให้เห็นว่าในทางบทบัญญัติของศาสนาอิสลามนั้นให้ความสำคัญในการช่วยเหลือและรักษาสีตของเด็กำพร้าได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นเกี่ยวกับการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลาม จึงพอสรุปได้ว่า ในการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามนั้นจำเป็นต้องดูแลในเรื่องของการจัดการทรัพย์สินของเด็กกำพร้า การเลี้ยงดูและมอบความรักแก่เด็กกำพร้าในรูปแบบครอบครัวอุปถัมภ์ ส่งเสริมการศึกษาทั้งด้านศาสนาและ ด้านการประกอบอาชีพแก่เด็กกำพร้า และปกป้องและรักษาสีตของเด็กำพร้า ซึ่งการปฏิบัติดังกล่าวนี้ถือเป็นการให้ความสำคัญเป็นธรรมและปกป้องให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้รับผลประโยชน์มากที่สุดตามหลักคำสอนในอิสลาม

2. สภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการศึกษาผลการวิจัยสภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ผู้วิจัยขอสรุปไว้ดังนี้

2.1 สภาพและปัญหาของเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้

จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสงขลา (4 อำเภอได้แก่ จะนะ เทพานาหวี และสะบ้าย้อย) มีลักษณะทางกายภาพที่ไม่แตกต่างจากสังคมอื่น ๆ มากนัก แต่ที่แตกต่างโดยสิ้นเชิงคือสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น ซึ่งไม่มีทีท่าว่าจะยุติในระยะแรก ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์จำนวนมาก ซึ่งข้อมูลจากศูนย์ประสานงานด้านเด็กและสตรีในจังหวัดชายแดนภาคใต้(ศป.ดส.) ได้รวบรวม ประมวลสรุปว่า สถานการณ์ความไม่สงบระหว่าง พ.ศ. 2547-2563 ส่งผลให้มีเด็กกำพร้ารวมทั้งสิ้น 6,687 คน โดยแบ่งเป็นปัตตานี 2,625 คน นราธิวาส 2,245 คน ยะลา 1,575 คน และ 4 อำเภอของสงขลา ได้แก่ จะนะ เทพานาหวี และสะบ้าย้อย 242 คน ส่งผลให้มีผู้ได้รับผลกระทบเป็นจำนวนมหาศาลเกิดการสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน บ้างทุพพลภาพ บ้างเกิดปัญหาสุขภาพจิต เด็กและผู้หญิงจำนวนไม่น้อยต่างต้องเผชิญกับภาวะเหล่านี้ จากการสูญเสียเสาหลักของครอบครัว จนกระทบปัญหาการศึกษาและการดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคต (กนกนวล กาญจนเพชร, 2558: 70)

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรเด็กกำพร้าจากสถานการณ์ความไม่สงบ

พื้นที่เกิดเหตุ	กำพร้าบิดา		กำพร้ามารดา		กำพร้าบิดามารดา		รวม		ร ว ม ทั้งสิ้น
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง	
ปัตตานี	1,210	1,257	63	64	17	14	1,290	1,335	2,625
นราธิวาส	1,033	1,097	51	45	10	9	1,094	1,151	2,245
ยะลา	735	753	22	28	21	16	778	797	1,575
สงขลา	87	114	15	16	4	6	106	136	242
รวม	3,065	3,221	151	153	52	45	3,268	3,419	6,687
รวมทั้งสิ้น	6,286		304		97		6,687		13,374

ที่มา : สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี ยะลาและสงขลา ข้อมูล ณ วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2563

จากข้อมูลสถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา มีการจำแนกเด็กกำพร้าในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ **กลุ่มที่ 1** เด็กที่ต้องกำพร้าจากการสูญเสียพ่อแม่ในภาวะปกติในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีนี้มีกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) เป็นผู้ดูแลหลัก ตามโครงการครอบครัวอุปถัมภ์ คือ ผู้มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือ หรือ ผู้ประสบปัญหาตามระบบบริการนี้ คือ เด็กอายุ 0-18 ปีบริบูรณ์ เป็นเด็กกำพร้า บิดามารดาเสียชีวิต หรือบิดามารดาทอดทิ้ง หรือบิดามารดาไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรได้ด้วยเหตุผลความจำเป็นต่าง ๆ จนเป็นสาเหตุให้เด็กได้รับความลำบากและไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ โดยลำพังต้องอยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของครอบครัวอุปถัมภ์ ช่วยเหลือเป็นเงินรายเดือน ๆ ละ 2,000 บาท **กลุ่มที่ 2** เด็กกำพร้าที่ต้องสูญเสียพ่อแม่ในสถานการณ์ความรุนแรง **กลุ่มที่ 3** เด็กกำพร้าจากสถานการณ์ความรุนแรงที่ไม่ได้รับ “การรับรอง 3 ฝ่าย” (ทหาร ตำรวจ และปกครอง) เนื่องจากถูกประเมินว่า พ่อแม่ของพวกเขาอาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับการก่อสถานการณ์ความรุนแรง เด็กกลุ่มนี้จะไม่ได้รับความช่วยเหลือใด ๆ จากรัฐและไม่ถูกบันทึกในระบบการเยียวยา ทำให้เด็กกลุ่มนี้ถูกผลักให้อยู่ภายใต้การดูแลของภาคประชาสังคมและองค์กรนอกภาครัฐ (NGO) โดยปริยาย และอาจตั้งข้อสังเกตบางประการ ได้แก่ เด็กกำพร้ากลุ่มนี้จำนวนหนึ่งถูกจัดรวมอยู่ในกลุ่ม “เด็กกำพร้าทั่วไป” ตามนิยามของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และ **กลุ่มที่ 4** เด็กกำพร้านอกพื้นที่หรือเด็กที่ต้องสูญเสียพ่อแม่จากสถานการณ์ความรุนแรง และไม่ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่กระจายตัวอยู่ทั่วประเทศชนบทพื้นคน และพบว่าเด็กกลุ่มนี้ คือลูกของเจ้าหน้าที่ทหารพราน ซึ่งถูกเกณฑ์ให้มาประจำบริเวณชายแดนและเป็นกลุ่มที่อาจไม่ได้รับการเยียวยาจากรัฐ ซึ่งปัจจุบันไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรใดเข้าไปเก็บข้อมูลอย่างจริงจัง (ฐิตินบ โกมลณี, 2565: 2) จากการสัมภาษณ์นายอิสมาอีล ชาและ เจ้าหน้าที่มูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จังหวัดยะลา เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2565 พบว่า สภาพและปัญหาของเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนใต้มีเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะ

ด้านปัจจัย ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูเด็ก รวมถึงการให้การศึกษาแก่เด็ก และผู้ที่รับผิดชอบดูแลเด็กซึ่งส่วนมากแล้วจะประสบปัญหาทางการเงินเป็นหลัก

จากการศึกษาข้อมูลที่น่าสนใจทั้งหมดข้างต้นผู้วิจัยพบว่า สภาพปัญหาของเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนหนึ่งมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ผู้ปกครองเสียชีวิตจากเหตุการณ์ดังกล่าว เป็นเหตุให้เกิดเด็กกำพร้าเพิ่มขึ้น และการเสียชีวิตทั่วไปของผู้ปกครองทั้งโรคภัยไข้เจ็บและอุบัติเหตุต่าง ๆ เป็นลำดับรอง ดังนั้นสิ่งที่ตามมาคือการดูแลเด็กกำพร้าหลาย ๆ ครอบครัวที่ประสบปัญหาทางการเงิน ค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคในแต่ละวัน รวมถึงค่าใช้จ่ายทางด้านการศึกษาและด้านอื่น ๆ นอกจากนี้ปัญหาการสูญเสียบุคคลสำคัญภายในครอบครัว ทำให้สภาวะจิตใจของเด็กนั้นท้อแท้และบางรายถึงขั้นสิ้นหวัง เด็กเหล่านี้ต้องการกำลังใจและความอบอุ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ยังเป็นผลกระทบไปถึงปัญหาด้านการศึกษาและการดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคต

2.2 สถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้

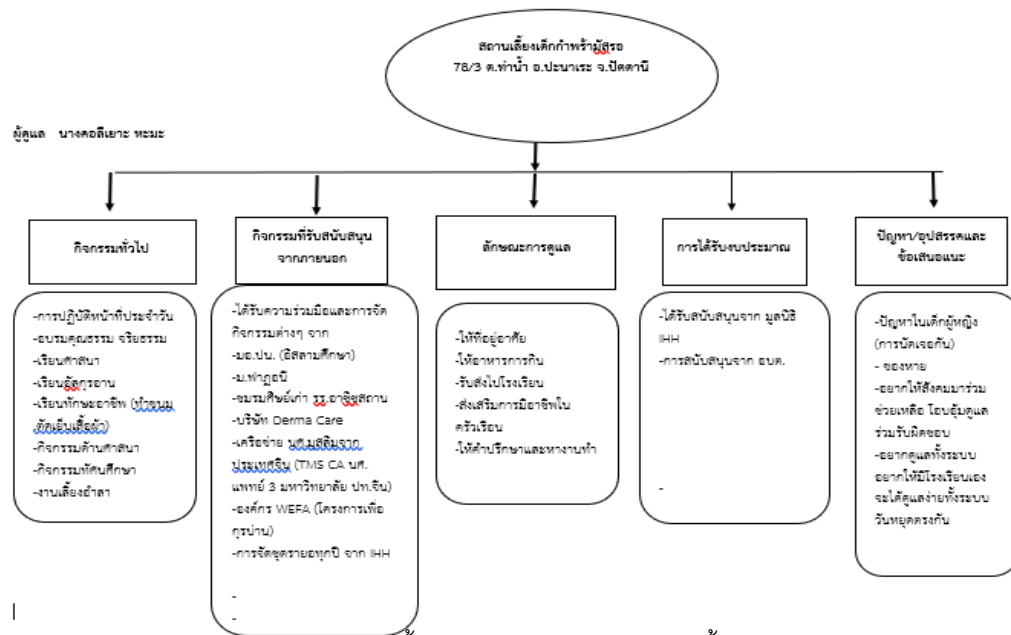
โดยทั่วไปแล้ว ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จะปรากฏสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้า ใน 2 ลักษณะ คือ 1 สถานสงเคราะห์ และ 2 สถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้า ดังนี้

1. สถานสงเคราะห์ หมายถึง สถานที่ดูแลเด็กกำพร้า เด็กถูกทอดทิ้ง เด็กพลัดหลง พ่อแม่ยากจน แม่ยังเรียนอยู่ เด็กที่ได้รับการช่วยเหลือมาจากการถูกรังแก การเลี้ยงอย่างไม่ถูกวิธี อาทิ เช่น การใช้แรงงานเด็ก ไม่ให้เรียนหนังสือ ไม่จัดหาปัจจัย 4 ตามความเหมาะสม ปล่อยให้เด็กไปเดินเร่ร่อน ปล่อยให้เด็กไปเดินยาเสพติด พ่อแม่วิกลจริต พ่อแม่ต้องโทษอยู่ในเรือนจำ

2. สถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าจะปรากฏเป็นจำนวนมากในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มี พี่น้องชาวไทยมุสลิมอาศัยอยู่ โดยจะมีการรวมตัวและหารื้อร่วมกันในการช่วยเหลือเด็กกำพร้า จะเป็นลักษณะ การดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลาม สถานเลี้ยงดูจะมีความหลากหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของผู้ดูแลเด็กในแต่ละสถานทีนั้น ๆ ซึ่งมีความหลากหลายที่มาในการจัดตั้ง แต่เน้นการช่วยเหลือเด็กกำพร้าเป็นสำคัญ รูปแบบที่ปรากฏของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ แบบพักอาศัยที่บ้านตนเอง แบบอยู่ที่สถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้า แบบลักษณะโรงเรียนเอกชน และแบบลักษณะโรงเรียนสอนอัลกุรอาน

2.3 การดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้

การดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้า นั้น ในประเด็นนี้ผู้วิจัยขอนำเสนอข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

แผนผังการบริหารจัดการสถานเลี้ยงเด็กกำพร้ามุสลิม ตำบลท่าน้ำ อำเภอปะนาเระ จังหวัด

จากการสัมภาษณ์นางคอลลีเยาะ หะมะ เจ้าหน้าที่ประจำสถานเลี้ยงเด็กกำพร้ามุสลิม 78/3 ตำบลท่าน้ำ อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2565 พบว่า การเลี้ยงดูเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานที่แห่งนี้เน้นการช่วยเหลือเด็กกำพร้าในด้านการศึกษาและสังคม เพราะจุดเริ่มต้นสำคัญ คือ การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญ จะนำไปสู่การพัฒนาตนเองและสังคมได้ในอนาคต ให้การศึกษาตามฝันของตัวเอง จัดที่อยู่อาศัยให้เด็กได้มีที่พัก ที่เรียน ได้เรียนรู้ทั้งศาสนาและสายสามัญ กิจกรรมประจำวัน มีการประกอบศาสนกิจในชีวิตประจำวัน ดูแลทำความสะอาด (งานบ้าน) จัดเวรกัน ทำกับข้าว รับผิดชอบในครัว และมีกิจกรรมประจำสัปดาห์ Big cleaning เพิ่มทักษะในการเรียนด้านการงานอาชีพ (ทำขนม) วิชาการตัดเย็บกับช่างตัดเย็บเสื้อผ้าระดับต้น ๆ ของหมู่บ้าน เรียนคอร์สศาสนากับอุstadhที่มีความชำนาญและมีการสอนเรียนอัลกุรอานและอบรมจริยธรรม

ส่วนปัญหาและข้อเสนอแนะนั้นนางคอลลีเยาะ หะมะ ได้ชี้แจงว่า อยากให้สังคมมาร่วมช่วยเหลือร่วมรับผิดชอบด้วยกัน โอบอ้อมดูแลร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของงบประมาณค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ไม่อยากให้มีการฝากเลี้ยงอย่างเดียว อยากดูแลทั้งระบบ และมีความปรารถนาอยากให้มีการจัดตั้งเป็นโรงเรียนเด็กกำพร้าเป็นเอกเทศ และมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถพร้อมที่จะถ่ายทอดวิชาความรู้และประสบการณ์แก่กลุ่มเด็กเหล่านี้ให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเป็นคนดีของสังคมในอนาคต

จากตัวอย่างการสัมภาษณ์ข้างต้นนั้น การดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าได้มีการจัดระบบและวางแบบแผนที่แตกต่างกันของแต่ละสถานที่ แต่ส่วนใหญ่นั้นจะนำวิถีอิสลามเข้าไปบริหารจัดการในชีวิตประจำวันของเด็กกำพร้าเพื่อเป็นแนวทางในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมและใช้หลักการทางศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว

ดังนั้นจากการสัมภาษณ์ของผู้วิจัย โดยศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมด 60 คนจังหวัดละ 15 คนพอสรุปการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าได้ดังนี้

1. การดูแลเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาสของสถานที่เลี้ยงดูนั้น เด็กส่วนใหญ่มีโอกาสศึกษาต่อในจนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 อย่างน้อยเขาจะได้พึ่งพาตนเองในการเลี้ยงครอบครัวได้ การดูแลของมูลนิธิคือ ให้ที่อยู่อาศัย ให้อาหารการกิน ให้การศึกษา และให้ความอบอุ่นแก่เด็กเหล่านี้

2. สถานที่ดูแลเด็กกำพร้าทุกแห่งได้นำหลักคำสอนทางศาสนาอิสลามมาใช้ในการดำเนินชีวิต อบรมขัดเกลาจิตใจ และมีการจัดการเรียนการสอนอัลกุรอานและองค์ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับอิสลามศึกษา ส่งเสริมในเรื่องของการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวัน เนื่องจากเด็กกำพร้าส่วนใหญ่ในพื้นที่นั้นเป็นมุสลิม

3. สถานที่เลี้ยงดูเด็กกำพร้าทุกแห่งให้ความช่วยเหลือเด็กกำพร้า โดยรับเลี้ยงดูในทุกด้านของการดำเนินชีวิต เช่น ด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม การศึกษา การฝึกอาชีพ และให้เด็กมีพลานามัยที่แข็งแรงสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ให้ความรักความอบอุ่น ปลุกฝังให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมอันดีงาม เป็นที่ยอมรับของสังคม

4. สถานที่ดูแลเด็กกำพร้ามีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ รวมถึงวันสำคัญต่าง ๆ เพื่อปลุกฝังจิตสำนึกให้มีความรักต่อประเทศชาติบ้านเมือง อีกทั้งมีการประเมินเด็กเหล่านี้ และแนะแนวการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองอย่างต่อเนื่อง

ส่วนปัญหาการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ผู้วิจัยขอสรุปดังนี้

1. สถานที่เลี้ยงดูเด็กกำพร้าบางพื้นที่ยังขาดบุคลากร ซึ่งมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอกับการดูแลเด็ก

2. งบประมาณในการจัดกิจกรรมและค่าใช้จ่ายภายในในการเลี้ยงดูเด็กกำพร้าไม่เพียงพอ

3. สถานที่เลี้ยงดูเด็กกำพร้าบางพื้นที่ยังขาดบุคลากรในการอบรมเพิ่มทักษะวิชาความรู้ทั้งศาสนาและสามัญรวมถึงวิชาชีพแก่เด็กกำพร้า

4. สถานที่เลี้ยงดูเด็กกำพร้าหลายพื้นที่ยังขาดการเอาใจใส่ของผู้นำในพื้นที่และการสนับสนุนจากภาครัฐ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับภาคเอกชนเท่าที่ควร

3. แนวทางในการพัฒนาระบบการดูแลเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการศึกษาผลการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาระบบการดูแลเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งการค้นคว้าในเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยขอสรุปไว้ดังนี้

3.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาระบบการดูแลเด็กกำพร้าของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้นประกอบด้วย 1) ครอบครัว สัมพันธภาพของครอบครัวมีความสำคัญต่อการพัฒนาของเด็ก เพราะครอบครัว มีบทบาทสำคัญต่อสมาชิกในครอบครัว หากเด็กที่ได้รับการดูแลเลี้ยงดูที่ดี ก็จะไม่มีปัญหาต่อการดูแลของผู้ดูแล แต่หากเด็กที่มาจากครอบครัวที่ไม่ค่อยจะดีนัก เด็กก็จะมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ก็จะเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการพัฒนาการเรียนรู้ และการเข้าร่วมสังคมกับเพื่อน ๆ และบุคคลทั่วไป 2) ผู้ดูแลเด็กเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็กกำพร้าที่สุด มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการดูแลเด็กเพื่อให้มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี ให้หาอาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม การมอบความรัก ความอบอุ่น การช่วยเหลือในเรื่องความจำเป็นของชีวิต เช่น การศึกษา ศาสนา วิชาชีพ ควรให้เด็กได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น 3) สภาพแวดล้อม เพื่อให้เด็กได้มีการปรับตัวเข้ากับสังคมในอนาคตที่เขาต้องเผชิญ การจัดสถานที่ จัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม อำนวยความสะดวก ให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้เท่าที่ควร เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกว่าเขาที่พำนักแห่งนี้เป็นเสมือนบ้านหลังที่สองในขณะที่เขาอาศัยอยู่ 4) กิจกรรมการเรียนรู้กิจกรรมต่าง ๆ มีผลต่อการสร้างเด็กให้มีสุขภาพจิตใจ สติปัญญา และอารมณ์ให้มีการจัดกิจกรรมให้การศึกษา เลี้ยงดูควบคู่ไปกับการอบรมคุณธรรมจริยธรรม พัฒนาจิตใจของเด็กให้เขาเกิดความรู้สึกที่ดี ไม่มีปมด้อยในตัวเอง เขาก็จะมีโอกาสได้ดำเนินชีวิตตามปกติของเด็กทั่วไป

3.2 องค์ประกอบในการพัฒนาระบบการดูแลเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่สำคัญที่สุดต้องเน้นความต้องการเบื้องต้น ของเด็กกำพร้า เพื่อเป็นการเสริมสร้างพัฒนาการและเติบโตอย่างมีคุณภาพ ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎี 5 ส่วน (ทฤษฎี Bronfenbrenner's Ecological Systems) คือ 1) สุขอนามัยและการดูแล 2) การได้รับการศึกษา 3) ความปลอดภัยและความเป็นส่วนตัว 4) สภาพแวดล้อม และ 5) การเรียนรู้จากธรรมชาติ

3.3 แนวนโยบายเพื่อการแก้ปัญหาการดูแลเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อแก้ปัญหาและลดผลกระทบต่าง ๆ มีดังนี้ 1) จัดหาครอบครัวอุปการะให้กับเด็กกำพร้า ถือเป็นวิธีการแก้ปัญหาและลดผลกระทบด้านต่าง ๆ ของเด็กได้เป็นอย่างดี 2) จัดกิจกรรมเด็กกำพร้าและนำหลักคำสอนทางศาสนามาขัดเกลาจิตใจเพื่อสร้างกระบวนการทางความคิดให้กับเด็กและส่งเสริมให้เด็กมีโลกทัศน์กว้างมากขึ้น 3) ส่งเสริมและสนับสนุนความสามารถและตัวตนของเด็กให้แสดงออกอย่างถูกวิธี 4) ส่งเสริมด้านการศึกษาและปลูกฝังค่านิยมเรื่องการเรียนรู้เพื่อสร้างอนาคตที่ดี ไม่อ่อนไหว ไปด้วยค่านิยมและแรงจูงใจที่ผิด ๆ แนะนำการศึกษาและอาชีพให้กับเด็กที่อยู่ในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา 5) ประเมินด้านจิตวิทยากับเด็กในแต่ละด้าน เพื่อให้ทราบระดับความคิด ความรู้สึกสติปัญญาและปัญหาของเด็กได้อย่างทันทั่วทั้งที่ หากเด็กมีปัญหาในด้านใดเจ้าหน้าที่และครอบครัวจะปรึกษาเพื่อหาแนวทางแก้ไขกันต่อไป

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นอภิปรายผล ดังนี้

1. สภาพและปัญหาของการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากการศึกษาวิจัยพบว่า เหตุผลหลักของปัญหาการดูแลเด็กกำพร้าดังกล่าว คือ 1) สถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าบางพื้นที่ยังขาดบุคลากร ซึ่งมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อการดูแลเด็ก 2) งบประมาณในการบริหารไม่เพียงพอในการจัดกิจกรรมและค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดู 3) สถานที่ดูแลเด็กกำพร้าบางพื้นที่ยังขาดบุคลากรในการอบรมเพิ่มทักษะวิชาความรู้ทั้งด้านศาสนาและด้านสามัญรวมถึงวิชาชีพแก่เด็กกำพร้า และ 4) สถานที่เลี้ยงดูเด็กกำพร้าและพื้นที่ยังขาดการเอาใจใส่ของผู้นำในพื้นที่และการสนับสนุนจากภาครัฐ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับภาคเอกชนเท่าที่ควร

2. ผลการศึกษาวิจัยพบว่า แนวทางสำคัญที่จะสามารถพัฒนาระบบการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ การพัฒนาระบบการดูแลเด็กกำพร้าของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้า ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีปัจจัยสำคัญ คือ ครอบครัว ผู้ดูแลเด็ก สภาพแวดล้อม และกิจกรรม การเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนต่อการสร้างให้เด็กมีสุขภาพจิตใจ สติปัญญา และอารมณ์ เพิ่มเติมคือ ต้องมีองค์ประกอบในการพัฒนาระบบการดูแล ได้แก่ การดูแลด้านสุขอนามัย ด้านการศึกษา ความปลอดภัย สภาพแวดล้อม และการเรียนรู้จากธรรมชาติ นอกจากนี้ ยังพบว่า แนวนโยบายเพื่อการแก้ปัญหาการดูแลเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และลดผลกระทบต่างๆ คือ การจัดหาครอบครัวอุปการะให้กับเด็กกำพร้า จัดกิจกรรมเด็กกำพร้าและนำหลักคำสอนทางศาสนามาขัดเกลาจิตใจ ส่งเสริมและสนับสนุนความสามารถและตัวตนของเด็กให้แสดงออกอย่างถูกวิธี ส่งเสริมด้านการศึกษา ปลุกฝังค่านิยมเรื่องการเรียนรู้เพื่ออนาคตที่ดี และประเมินด้านจิตวิทยาเด็กในแต่ละด้าน เพื่อให้ทราบถึงระดับความคิด ความรู้สึกสติปัญญา และปัญหาของเด็กได้อย่างทันทั่วทั้งที่ หากเด็กมีปัญหาในด้านใด เจ้าหน้าที่และครอบครัวจะได้ปรึกษาเพื่อหาแนวทางแก้ไขกันไป

สรุปผลการวิจัย

การดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความสอดคล้องกับบทบัญญัติของอัลกุรอาน อัลหะดีษ และหรรษะของอุลามา คือศาสนาอิสลามให้ความสำคัญต่อการอุปถัมภ์และการให้ความเมตตา มอบความอบอุ่นต่อเด็กกำพร้าเป็นอย่างมาก เพื่อเขาจะได้ไม่มีความรู้สึกว่าเป็นปมด้อย หรือมีปัญหาให้กับสังคม และนอกจากนี้สามารถนำไปเป็นแนวทางมาประยุกต์ใช้และเป็นแบบแผนในการดูแลเด็กกำพร้าตามวิถีอิสลามของสถานเลี้ยงดูเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเด็กกำพร้า สถานเลี้ยงดู และสังคมต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กกำพร้าในจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. ควรศึกษาเกี่ยวกับนโยบายของภาครัฐในการช่วยเหลือและเยียวยาแก่เด็กกำพร้าใน 14 จังหวัดภาคใต้
3. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับนวัตกรรมการพัฒนาศักยภาพของเด็กด้อยโอกาสในมุมมองอิสลาม

เอกสารอ้างอิง

- Bingasan, B. (2004). sãa-raa-nú-grom it-sà-laam chà-bàp yao-wá-chon láe pòo rêrm sǎn jai. [Encyclopedia of Islam for Youth and Beginners]. Al amin.
- Chelong, A., & Leaheem, K. (2021). Islamic Learning Paradigm for the Development of Muslim Youth Behavior in the Three Southern Border Provinces of Thailand. *Journal of Islamic Studies, Prince of Songkla University*, 12(2), 1-15.
- Chomaria, N. (2014). Cara Kita Mencintai Anak Yatim. Aqwam.
- Hamid, R. (2017). Kafalah al-Yatim dari Perspektif Hadis Nabi. *Jurnal Ushuluddin: Media Dialog Pemikiran Islam*, 17(1), 108-122. <https://doi.org/10.24252/jumdpi.v17i1.2271>
- Ibn Majah, A. Y. Q. (1997). Sunan Ibn Majah(Vol. 2). Dar al-Fikr.
- Khamphuch, K. (2022). ù-bpà-sàk kǒng yao-wá-chon chaai daen dtài · nai gam-paeng kǒng kwaam mân kong. [Obstacles for Southern Border Youth Within the Walls of Security: Data from the 2022 Youth Survey]. The 1O1 World. <https://kidforkids.org/deepsouth-youth-obstacles/>
- Kanchanaphat, K. (2015). The Development of Orphan's Quality of Life Affected by Unrest Situations. *Parichart Journal*, 27(2) 64-81.
- Karina, A. (2008). The Science of the Quran and Assunnah. College of Islamic Studies, Prince of Songkla University.
- Kateh, S. (2022) Kontribusi Mulnithi Nusantara (Yayasan Nusantara) terhadap Pemberdayaan Anak Yatim di Patani-Thailand Selatan Menurut Perspektif Hukum Islam[Unpublished master's thesis]. Universitas Islam Negeri Alauddin Makassar.

Komolnimi, T. (2022). dèk gam-práa chaai daen dtâi · pôo dtòk lòn jàak rá-bòp yiieow-yaa láe gaan sèuk-sǎa bon taang dtan[Southern Border Orphans: Those Falling Through the Healing and Education System on a Dead-End]. Equitable Education Research Institute. (EEFI). <https://research.eef.or.th/thitinob-komalnimi-orphan-southern-border>

Muslim. (1955). Sahih Muslim. Dar Ihya' al-Turath Al-'Arabi.

Al-Maududi. (2012). Taffhim al-Quran. Maktabah al-Nur.

Al-Qurtubiy, A. (2006). Tafsir al-Qurtubiy. Dar Ihya' al-Turath al-Arabi.